

PRIMARE SPA25
€ 5.499,- www.primare.net

Beoordeling 00000

De voorbije jaren legde Primare de nadruk op het vernieuwen van zijn stereo-aanbod. Met de lancering van de SPA25 AV-receiver keert het terug naar de thuisbioscoop. In tussentijd is er op vlak van surroundbeleving wel héél veel veranderd. Lukt het de Zweden om een geslaagde réentrée te maken?

EVEN STERK IN MUZIEK ALS SURROUND

Jamie Biesemans

PLUSSEN & MINNEN

- + Dirac-kamerkalibratie
- + Sobere maar toch uitgebreide interface
- + Prisma-streamingopties
- + Huwt kracht met verfijning
- + High-end stereoprestaties
- Geen HDMI 2.1
- Wachten op Roon Ready-status

De laatste AV-receiver die Primare lanceerde was de SPA23, nu al acht jaar geleden. Dat is in de home theatre-wereld behoorlijk lang. De grote namen in dit segment - Denon/Marantz en Yamaha - brachten traditiegetrouw elk jaar een volledige range van nieuwe AV-receivers. Al is dat mede door de tekorten aan onderdelen nu eerder eens om de twee jaar. Maar toch: Primare is duidelijk een merk dat niet om de haverklap een AV-receiver uitbrengt. Het verschijnen van de SPA25 is dus behoorlijk bijzonder. En uitdagend, want sinds 2014 is er heel wat veranderd qua verwachtingen bij thuisbioscoop liefhebbers. Dolby Atmos, 4K-video, HDR, streaming muziekdiensten, geavanceerde kamerkalibratiesoftware... Het rijtje nieuwigheden is behoorlijk lang. Een voordeel heeft Primare dus al: hun nieuwe AV-receiver biedt waanzinnig veel upgrades ten opzichte van hun vorige model. Wie elk jaar updatet, moet noodgedwongen uitpakken met kleinere stappen. De Primare SPA25 is een 9.2 AV-receiver die kan geconfigureerd worden om verschillende surroundopstellingen aan te sturen. Zijn prijskaartje van

5.499 euro en functielijst maakt deze receiver een uitdager voor de hoogste modellen van de grote merken. Maar ook voor meer gespecialiseerde namen zoals Arcam en Anthem. Op streamingvlak pakt het uit met Primare's eigen Prisma-platform, op vlak van kamerkalibratie moest het bedrijf niet ver rijden - van het eigen Malmö naar Uppsala - om Dirac binnen te slepen.

VERTROUWD EN ELEGANT

Het uiterlijk van de SPA25 is naar goede Primare-gewoonte minimalistisch. Je herkent meteen dat je het te maken hebt met een toestel van de Zweden, of je nu voor de titaniumgrijze dan wel zwarte uitvoering gaat. Het afgeronde

voorpaneel dat schijnbaar ‘zweeft’ voor de behuizing zie je bij nagenoeg alle Primare’s terugkeren, van de compacte I15 versterker tot de grote A35.8-eindtrap. De SPA25 vormt dus zeker geen stijlbreuk, en dat is prima. Het geeft dit toestel wel een onderscheidende smoel ten opzichte van doorsnee AV-receivers. Ook Yamaha, Denon en Marantz pakken de zaken tegenwoordig wat minimalistischer aan, maar dit is toch next-level. Dat dik voorpaneel geeft deze SPA25 ook een luxueus aanschijn, zoals hifi-apparatuur vaker dan HT-toestellen bezitten. Stop je hem weg in een kast, dan maakt dat niets uit. Deze Primare kun je echter zonder schroom op een tv-meubel parkeren zonder dat je woonkamer in teken staat van techniek.

HOOGST FLEXIBEL

Van minimalisme is er helemaal geen sprake als het gaat om functionaliteit. Integendeel, Primare koos voor een ‘maximalistische’ aanpak waarbij je als gebruiker de receiver helemaal instelt zoals je dat wil. Er wordt bijvoorbeeld niet gesproken over ingangen, wel over tot zeventien ‘presets’. Zo’n preset is niet bijvoorbeeld ‘HDMI 1’, maar een verzameling van instellingen en ingangen die jij bepaalt. Je kunt bijvoorbeeld preset 1 koppelen aan HDMI 1 als video-ingang, met de secundaire HDMI-out als uitgang, met een optische ingang als audio-input, en met het geluid afgespeeld via de receiver. Daarbij is nog veel meer mogelijk, zoals een vaste DSP-modus, een bepaalde Dirac-filter en meer.

Daarnaast kun je kiezen uit een van vijf speaker-presets. Want die flexibiliteit is er ook: je kunt vijftal speakeropstellingen aansturen, telkens met een eigen Dirac-correctie. Kan handig zijn als je bij een toegewijde surroundopstelling toch echt een stereomogelijkheid wil die helemaal geoptimaliseerd is voor muziek. Positief is de aanwezigheid van autosense, een functie die Primare eveneens op zijn stereo(voor)versterkers zoals de PRE35

Tech Specs

Wat: 9.2 AV-receiver

Vermogen: 9 x 90 Watt

Ingangen: 4 x HDMI 2.0b, 2 x optisch, coaxial, USB klasse B, 5 x cinch

Uitgangen: HDMI-eARC, HDMI, pre-out (L-R-C), 2 x subout

Streaming: Prisma-app, AirPlay 2, Chromecast, Spotify Connect

Extra's: Dirac, smarthome-integratie

Afmetingen: 47 x 14,8 x 37,5 cm

Gewicht: 14 kg

voorziet. Als je dit instelt bij een preset gekoppeld aan een van de analoge ingangen, zal de receiver onmiddellijk overschakelen naar de platenspeler (met phono-voorsterker) of cd-speler die met deze ingang is verbonden. Je kunt zelfs meerdere presets met dezelfde ingangen combineren, zodat je bijvoorbeeld een preset krijgt die de Apple TV naar je projector stuurt en een ander die die het op een tv in de keuken laat zien.

OSD MET VEEL EENVOUD EN RUST

Je kunt met deze 9.1-receiver verschillende speakerconfiguraties bouwen. Het biedt negen versterkte kanalen, goed voor surround via 5.1.4 of 7.1.2. Hoogtekanalen worden dus ondersteund, zowel in de vorm van speakers aan het plafond of als reflecterende Dolby-modellen. Qua pre-outs is het aanbod beperkt, maar je kunt wel de stereokanalen naar een aparte stereoversterker sturen om zo tot 7.1.4 te komen. Een interessante optie dat, want dit opent de deur tot het gebruik van een high-end stereoversterker voor muziek binnen een thuisbioscoop. Al zullen we verderop zien dat dit dankzij de flexibele versterkeraanpak niet gauw nodig is. Je kunt in de interface van de SPA25 een opstelling handmatig instellen qua ▶

afstanden, levels en zelfs vertragingen. Je vindt best veel opties, al is de presentatie en ook het aanbod wat soberder dan de AV-receivers die gaan voor een maximum aan functies. Hier en daar zijn wat kleine zaken die we graag hadden gezien, zoals de mogelijkheid om de on-screen display bij volumeveranderingen bovenaan het scherm te plaatsen. Dat is handig als je kijkt met ondertitels. Het is wel duidelijk dat de software van de SPA25 nog getweakt wordt; dus het is mogelijk dat het functiebod nog zal uitbreiden. De lagom-principes van het merk betekenen echter dat je nooit moet verwachten dat je een Yamaha-esque menukaart van soundmodi en simulaties gaat krijgen. Eenvoud, daar valt ook iets voor te zeggen.

DIRAC PRESENT

De keuze voor Dirac betekent dat je de SPA25 via deze software helemaal kunt afstemmen op je ruimte. Zoals wel vaker krijg je bij de SPA25 een licentie voor correcties tot 500 Hz. Daarmee pak je veel kamerproblemen aan, zoals de meeste roommodes. Wil je toch over het volledige frequentiebereik aanpassingen maken, dan moet je zelf upgraden naar een volle Dirac-licentie. Het overwegen waard - als je weet wat je doet. Dirac is wellicht de beste kamerkalibratiesoftware ter wereld, maar het is niet software die met een druk op de knop een kant-en-klaar resultaat biedt. Het vraagt wat tijd en kennis om er het beste van te maken. Sommige dealers bieden daarom een service om een toestel bij je thuis in te stellen.

DE HDMI-UITDAGING

Primare maakt wel een moedige keuze als het gaat om het HDMI-gedeelte. Want thuisbioscoopbouwers die alle stickers op de doos eisen, zullen meteen SPA25 afwijzen omdat het geen HDMI 2.1 aan boord heeft. Anno 2023 een bijzondere keuze? De Zweedse merk geeft toe dat het vinden van geschikte HDMI 2.1-borden niet makkelijk ging. Toen het daarna in gesprek raakte met spelontwikkelaar

Massive over welke hardware de meeste gamers gebruiken, bleek dat het ene scenario dat echt HDMI 2.1 vereist - 8K aan 60 fps, 4K aan 120 fps - heel zeldzaam was. De conclusie was dan toch te werken met een HDMI 2.0-bord dat wel 4K/60 en de meeste HDR-standaarden aankan. In realistische termen is dat voldoende voor filmkijken voor de nabije en wellicht ook verdere toekomst. Er zijn heel weinig plannen om filmcontent te maken in 8K bijvoorbeeld, en streamingdiensten lijken dat ook nog niet van plan. Maar je kan er niet omheen: als je een gamer bent die wel in die allerhoogste resoluties en framerates speelt op je Xbox Series X of PS5, dan is de SPA25 minder geschikt voor je. Al zou je dankzij eARC kunnen opteren om die console rechtstreeks op je tv te hangen, als die wél HDMI 2.1 ondersteunt natuurlijk.

De SPA25 is qua video-inputs niet extreem weelderig voorzien: vier HDMI-ingangen, twee apart aanstuurbare uitgangen. Voor audiobronnen zijn er vijf cinch-paren, twee optische ingangen, een coaxiale en - dat zie je niet vaak op een AV-receiver - een USB klasse B-poort om een computer aan te sluiten. Hiermee kun je hi-resmateriaal in de beste kwaliteit aanleveren, al gaat dat even goed via de Prisma-app. Een typisch Primare-ding: er zijn twee ethernetpoorten, zodat je ook een ethernetverbinding kunt delen met een ander apparaat, zoals een Apple TV 4K. Smarthomeintegratie kan via IP, er is ook een RS232-poort en de nodige triggers. Die kun je trouwens sturen in combinatie met een bepaalde trigger.

PRISMA

Primare heeft jaren geleden een eigen streamingplatform gebouwd dat in de meeste producten wordt ingebouwd: Prisma. Het is effectief en vertrouwt op Chromecast en DLNA om je veel manieren te bieden om muziek af te spelen via de Prisma-app. Je kunt in deze app makkelijk eigen muziekbestanden afspelen over het netwerk, en als je een streamingdienst wil gebruiken schakel je over op de app van die dienst. De SPA25 heeft bovendien AirPlay 2 en Spotify Connect aan boord en staat op punt om Roon Ready te

worden (het verschijnt als niet-gecertificeerd in Roon). Er zijn dus veel manieren om muziek af te spelen. Recent besloot Primare echter om de Prisma-app toch te verrijken met ingebakken streamingdiensten en internetradio. Blijkbaar kreeg het merk veel feedback dat gebruikers toch liever binnen één app hun muziek zoeken en afspelen, in plaats van via de app van hun streamingdienst. Kortom, op termijn zal de SPA25 beide paradigma's mogelijk maken.

ONDER DE MOTORKAP

Na het verschijnen van de A35.8-eindtrap met zijn Hypex Ncore-modules, vroegen we ons af of Primare in de SPA25 z'n eigen UFPD-technologie zou gebruiken of Hypex. ►

ER IS RUIMSCHOOTS POWER OP OVERSCHOT OM NEGEN KANALEN AAN TE STUREN.

Het is het laatste geworden, wel uit de UCD-reeks, niet Ncore, meer bepaald de UCD250LP. Dat levert een receiver op die heel wat watts in de schaal kan leggen: 90 Watt per kanaal, zelfs als elk kanaal aangestuurd wordt (4 of 8 Ohm). Bij een vergelijking met een ander merk moet je goed kijken hoe andere fabrikanten hun cijfers specificeren. Vaak zullen ze een hoger getal aanhalen, maar dan bij twee kanalen aangestuurd. Dan haalt de SPA25 145 Watt per kanaal (met 8 Ohm speakers).

Het is opvallend dat Primare bij z'n multikanaalsproducten nooit stereoliefhebbers uit het oog verliest. De A35.8 bijvoorbeeld, is even goed een 8-kanaalseindtrap als een zeer krachtige stereoversterker (via bridging en bi-wiring). Idem bij de SPA25. Het is een AV-receiver, maar de Zweden stellen dat het eveneens ingesteld kan worden als een krachtige geïntegreerde stereoversterker. Als je kiest stereo en luidsprekers kunt bi-ampen, is er 290 Watt per kanaal beschikbaar.

Dat stereo-scenario is theoretisch eveneens bij veel andere AV-receivers mogelijk. Bij de SPA25 is echter ook het DAC-gedeelte aangepast om de stereokanalen beter te laten presenteren. De twee ESS9026PRE-chips zijn 8-kanaals DAC's, waarbij volgens de ontwerpers vier kanalen zijn toegewezen aan de linkse en rechtse kanalen om muziekweergave in stereo te verbeteren.

EVEN MACHTIG ALS HIFI-ESQUE

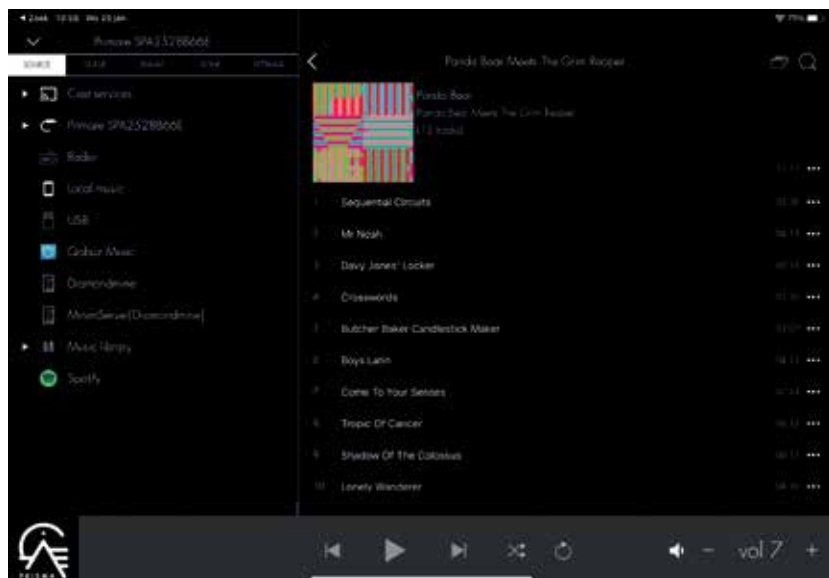
Voor deze review hangen we de Primare-receiver niet aan onze gebruikelijke DALI Rubicon-opstelling, maar

verbinden we het met een 5.x-opstelling met Bowers & Wilkins 700 S3-luidspreker. Meer bepaald, de 703 S3-vloerstaanders, de 705 S3-boekenplankspeakers en de HTM71 S3-centerspeaker - allemaal met de kenmerkende tweeter-on-top. Om het geheel naar 5.1.4 te brengen, sluiten we ook de vier DALI Alteco-hoogtespeakers in de kamer aan en zetten de ELAC 2050 Sub in als LFE-weergever. De bronnen van dienst zijn zoals gebruikelijk een Oppo UDP-203, een Apple TV 4K en een Xbox One X.

Gameverfilmingen zijn meestal niet veel soeps, maar de eerste afleveringen van 'The Last of Us' doen vermoeden dat deze HBO-reeks die vloek gaat breken. Al tijdens de intense opbouw naar het instorten van de samenleving weet de Primare de minimale maar toch sfeerscheppende soundtrack prima over te brengen op de Bowers & Wilkins 700 S3 luidsprekers. De hoogtekanaalen blijven wel verzorgd worden door de DALI Alteco's aan de muur. Hoewel er aanvankelijk niet zoveel spannends gebeurt op audioeffectenvlak, zijn er al snel uitschieters die aandacht trekken. De politiewagens die buiten voorbij rijden of de gevechtsvliegtuigen die hoog in de lucht over de kijker heen vliegen - subtiliteit wordt hier geslaagd gehuwd aan een goede positionering. En dan hebben we Dirac nog niet ingeschakeld.

We weten uit vorige ervaringen dat Dirac correct inregelen een spectaculair resultaat kan opleveren. Hoewel we nog niet helemaal klaar waren met het finetunen, wisten we wel al een zeer merkbare verbetering te realiseren. Zowel bij The Last of Us als bij een spannende scène uit de Amazon Video-reeks 'The Rig', als de fakkel op een booreiland met een lichtpistool moet aangestoken worden. In deze reeks hoor je bijna continu de golven inbeuken op de structuur, en dat is bij deze buitenscène heel aanwezig. Er is een goede immersie in de beklemmende sfeer van deze reeks. De complexe Oscar-winnende soundscapes van 'Dune' (UHD Blu-ray, Dolby Atmos) zijn natuurlijk net iets

taaiër om goed neer te zetten. Het huwelijk van de bevreemdende geluidseffecten en de aparte muziek van Hans Zimmer levert iets heel ongewoon op, afstandelijk maar toch ook intrigerend. De uitdaging hier is wél die soundscapes gelaagd en gedefinieerd neer te zetten, want anders klinkt het als een brij. Daar slaagt de SPA25 in, en we merken ook goed dat de receiver de reserves heeft om die abrupte transitie te maken van bijna-stilte in sommige scènes naar scènes met heel intense audio. Zeer indrukwekkend wordt het als Paul Atreides een gigantische zandstorm invliegt; de zandkorrels horen we langs de cabine ratelen, net

als de mechanische onderdelen die de geest opgeven. Op het moment dat de ornithopter boven de storm uitschiet, is er een heel knap Atmos-moment waarbij het geluidseffect diagonaal naar boven beweegt. De daaropvolgende crash is ook een toonbeeld van het talent van de Primare-receiver om fijn microdetail discreet te laten horen.

In 'Jurassic World: Dominion' zijn er genoeg dynamische pieken te registreren. Zoals het gebrul van dino's allerhande, bijvoorbeeld als Chris Pratt en Bryce Dallas Howard in Malta worden achtervolgd door een kudde raptors. Opvallend is dat effecten in de rear-kanalen ook heel

volwassen overkomen, met effecten die snel en met goede definitie door de kamer bewegen. Het is een opwindende performance, op het niveau van een receiver op dit prijspunt. Wat de SPA25 brengt is een goede neus voor detail en relatief weinig kleuring.

De hifi-roots van de Zweden merken we tijdens het beluisteren van muziek. Via de Apple TV 4K en Apple Music kunnen we zo genieten van Sheku Kanneh-Mason, de virtuoze cellospeler, in een Dolby Atmos-mix. Het is gelukkig nog vrij subtiel gedaan, waardoor het klinkt als gespeeld in een concertzaal. De driedimensionaliteit is zeer overtuigend, wat de Primare hier uitmuntend doet is de strijkers zeer natuurlijk en authentiek neer te zetten. Dat hebben we ook bij het fijne gitaarspel op 'The Longing' van Tamino, waar de stem van de (in stereo via Roon op de Oppo) Belgische-Marokkaanse zanger heel met veel textuur boven hangt. Vraag aan een diehard-stereofan of hij een AV-receiver als muziekweergever zou willen, dan is het antwoord geheid 'neen'. Maar stopt dit toestel in een blinde test, en het kan wel eens 'jawel' worden.

CONCLUSIE

De SPA25 is geen doorsnee AV-receiver waarbij een lange lijst features belangrijker lijkt dan de eigenlijke prestaties. Niet dat het zaken mist. Dankzij Dirac beschikt de Primare over een uitstekende manier om de weergave af te stemmen op je luidsprekers en kamer. Er is bovendien heel wat flexibiliteit in hoe je het toestel kunt configureren, zonder de interface heel complex te maken. Het gebrek aan HDMI 2.1-ondersteuning is een dealbreaker voor veeleisende gamers, maar filmfanaten moeten er minder van wakker liggen. We appreciëren bovendien dat deze receiver niet enkel inzet op een gesofistikeerde surroundweergave, maar ook in stereo muziek echt wel high-end neerzet. ◀

